

U toku prošle i ove godine zadesili su hrvatsku i jugoslavensku nauku i nauku o književnosti i samu književnost teški udarci. Sve jedan za drugim odlazili su ljudi, koji su se izvili u prve redove te predstavljali elitu u hrvatskom javnom, naučnom i književnom životu: Boranić, Marjanović, Barac, Tin Ujević, Kombol, Skok i drugi. Neki su od njih i strukom, i naučnim interesima, i naklonostima bili vezani i za naš glagolizam, a prof. Skok je bio također jedan od osnivača Staroslavenskog instituta i njegov redovni suradnik i pravi član. Njima je u znak sjećanja posvećeno ovo nekoliko redaka.

ANTUN BARAC

(20. VIII. 1894 — 1. XI. 1955)

U književnosti kao i u životu lakše je gledati unatrag i analizirati ono, što je prošlo i čemu se koliko koliko mogu sagledati motivi, nego ono, što je pokretalo i što pokreće nešto, što nam je blisko i što pred nama iskrsava jednako zamučeno, tajanstveno i duboko, kao što su tajanstvena i duboka zbivanja, koja pokreću nama samima. Istina, te analize često ostaju na površini događaja, jer ljudi i preko onoga što je općeljudsko i što se neznatno mijenja u vremenu kadšto u prošlosti traže analogije s nečim, što im je poznato, i što je u prošlosti moglo imati sasvim različiti tok i različite uzroke. Zato gotovo svaka književnost ima razmjerno dobro razvijenu retrospektivnu granu, koju obično zovemo *poviješću* književnosti i koja se u najgorem, i najobičnijem, slučaju zadržava na vanjskom opisivanju i na vanjskim svezama po principu opće, očigledne sličnosti i razlike, ne ulazeći u intimnu genezu svakoga djela i svakoga retka, svakoga stiha u njemu. Drugo je, kada se radi o suvremenim ili još donedavna suvremenim piscima i djelima: tu treba duboko zaroniti u psihu svakoga pojedinca i duboko zahvatiti u zakonitost, koja upravlja zbivanjima u njemu i u *njegovu*, u svojem vremenu.

Mi smo dugo čekali na čovjeka, koji će sebe izgraditi do te mjere, da će moći zahvatiti u tu problematiku i dati ono, što zovemo novijom ili najnovijom i, napokon, savremenom hrvatskom književnošću. Takav čovjek bio je Antun Barac. Počeo je s monografijama, s cijelim nizom monografija (*Nazor* 1918, *Eseji* 1924, *Šenoa* 1926, *Harambašić* 1926, *Članci o književnosti* 1934, *Hrvatska književna kritika* 1938, *Vidrić* 1940, *Mažuranić* 1945), bez kojih nema temelja, na kojima bi

se mogla izgraditi teorija, ili historija, književnosti. Uz to preko stotinu rasprava, članaka, kraćih eseja, recenzija, referata, u kojima je raspravljao o pojedinim književnim aspektima, o piscima (»Veličina malenih«), o našim vezama sa stranim književnostima, i kako se naš duh očitovao u dodiru s tim inostranstvom. Pisao je o Kranjčeviću, o Novaku, o Gjalskom, o Kazaliju, o Martiću, o Vukeliću, o Bogoviću, o Matošu, o Wiesneru, o Horvatu-Kišu, o Veberu, o Kumičiću, o Begoviću, o Brlić-Mažuranićevoj, o Goranu Kovačiću, o Gaju, o Demeteru, o Bjelinskom, o Urliću, o Šurminu, o Janku Draškoviću, o Martinu Nediću, o Freytagu, o Gunduliću, i o tolikima drugima. Pritom mu je, kada se radilo o stranim književnicima i o stranim književnostima, bilo najvažnije, koliko je upoznavanje s tima književnostima pomagalo našim piscima (na pr. Matošu), da nađu sami sebe i da kroz svoj individualni doprinos oplemenjuju našu književnost i podižu je na viši evropski niveau.

Imao je profinjen ukus, solidne metode i zdrav smisao za ono, što je predstavljalo trajne vrednote. Nitko kod nas prije njega nije tako duboko ulazio u pitanja pjesničkog i književnog izraza uopće, nitko nije tako uporno tražio ono, što je u djelima naših pisaca doista bilo naše, svoje, hrvatsko, kao što je to činio Antun Barac.

U mlađim danima bio je član narodno-revolucionarne omladine, koja se okupljala oko Supila, i zajedno s njom je prolazio razočaranja, koja je sa sobom donijela stara, prva Jugoslavija. Duboki humanizam, koji je u sebi razvio, nije mu ipak dopuštao da klone ili da se prikloni — ostao je po strani od političkih zbivanja, kao čovjek, koji je duboko u dnu svoje duše bio uvjeren »da je svaki pošten rad za svoj narod nešto pozitivno, nešto što će se prije ili poslije i pokazati kao pozitivno, uprkos protivljenju, neshvaćanju, a kadšto i podmetanju, kojemu je bio izvrgnut od svojih suvremenika«.

On je znao, da je ono, što pojedinac daje, malo, i zato je nastojao da preko Odjela za savremenu književnost i Odjela za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti privuče što veći broj suradnika na naučni rad i na istraživanja, koja će oni nastaviti i onda, kada njega više ne bude. To se dogodilo prije no što je itko očekivao, prije no što se i sâm nadao. Odjednom, naglo, u svoj svojoj neumoljivoj strahoti — upravo kada je počeo izdavati djelo, koje je trebalo da bude sinteza njegovih pogleda na noviju hrvatsku književnost, (*Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*, u 4 knjige, od kojih je izašla samo prva: *Književnost ilirizma*, Zagreb 1954) ugrabila ga je smrt. Sic fata tulere.

DRAGUTIN BORANIĆ

(19. XII. 1870 — 1. IX. 1955)

Rodio se u Velikoj Gorici u Hrvatskoj. Škole je, pa i Filozofski fakultet, svršio u svojoj užoj domovini. Služio je neko vrijeme kao gimnazijski profesor u Osijeku, u Vinkovcima i u Zagrebu. Kada je trebao postati privatni docent za hrvatski ili srpski jezik u Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Maretić je o njem pisao Jagiću: »Što se tiče dr. D. Boranića, moram Vam reći, da je to moj bivši učenik i da se on ozbiljno pripravlja za docenturu slav. filologije u našem sveučilištu. On uređuje zajedno sa mnom, kako ćete biti opazili, naš folkloristički »Zbornik«, pošto se Akademija oslobodila nesretnoga Radića. Taj je dr. Dragutin Boranić vrlo ozbiljan i savjestan čovjek, koji doduše malo producira, ali mnogo čita i uči« (6. IV. 1903). — Takav je Boranić ostao cijeloga života: tih, skroman, nenametljiv, ozbiljan, čovjek koji mnogo više zna nego što pokazuje. U mladosti prevodio je pjesnike (na pr. Vrchlickoga) i pomalo i sâm pisao pjesme. Od njega je pjesma »Slovenac, Srb, Hrvat«, koja se nekoć mnogo pjevala i koja je jačala misao o bratstvu među našim narodima.

Godine 1907. postao je dopisni i poslije pravi član Jugoslavenske akademije, i u njoj je kroz punih petnaest godina (1924—1941) bio književni tajnik, a »Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena« bio je urednik sve do svoje smrti. Izdao je trideset i dva godišta toga zbornika i uz to je — također do svoje smrti — bio pregledač Akademijina Rječnika, koji je poslije Drugog svjetskog rata ponovo nastavio s izlaženjem. Od izvornih radova istaknuti se mogu njegove studije o reflektivnim glagolima i o onomatopejama (u »Radu« JAZU knj. 148, 178). Veći broj radova objavio je u spomenutom zborniku i u Ljetopisu Jugoslavenske akademije, a najpoznatiji je bio u Hrvatskoj i u Bosni po svojem Pravopisu, kojim je nastavio i upotpunio rad Brozov i udario temelje savremenoj hrvatskoj pismenosti.

Kao nastavnik u Filozofskom fakultetu u Zagrebu bio je vrlo sistematičan, vrlo dobar metodičar i vrlo dobar pedagog. Njegova su predavanja uvijek bila zanimljiva, lijepo i sustavno iznesena, i rado su se pisala, prepisivala i učila. Mnogi su i desetine godina poslije odlaska sa Sveučilišta rado u njih zagledali. Ostao je i kao čovjek i kao nastavnik svima, s kojima se susretao, u trajnoj i ugodnoj uspomeni. Imao je radšta se roditi.

MIHOVIL KOMBOL

(23. IX. 1883 — 9. XI. 1955)

Kao i Barac, i Kombol je rodom iz Hrvatskoga primorja, »kirac«, kako su ga zvali prijatelji i drugovi, i kako ostali zovu ove ljude sa primorske obale za razliku od »bodula«, otočana. Rođen nekim slučajem, koji je njegove roditelje za kratko vrijeme odveo u Srbiju, u Nišu, polazio je srednju školu u Sušaku i u Senju, a zatim je studirao filozofiju u Beču (slavistiku kod Jagića i germanistiku kod Minora). Izvanredno nadaren, s dubokim osjećajem za estetske vrednote i za vrednote jezičnog izraza, on je bio kao predestiniran za književnost — i da sâm u njoj sudjeluje, i da iz nje u različitim vremenima i za različita vremena crpe i iznosi ono, što je u njoj zaista bilo vrijedno. U svojem izdanju Jagićevih spisa on je rekao na jednom mjestu, da je Jagić dao sadržaj i pravac nauci, kojoj se posvetio, u svojem vremenu. To bi se moglo reći i za Kombola. I on je našoj literarnoj historiji i cijeloj našoj starijoj književnosti odredio nov sadržaj i nov pravac i uvrstio je u red najbolje osvjetljenih i najbolje tradiranih starijih književnosti u evropskoj nauci. Nitko od historika literature kod nas nije imao one širine, kojom je on pristupao nekim područjima, koja su dotada postojala samo kao skupovi fragmenata, koji su davali samo naslućivati jednu cjelinu, koje nitko nije umio tako oživiti i tako svestrano, cjelovito dati kao on. Kao nekoć Jagić, on je — samo na jednoj drugoj osnovi — suvereno prelazio s područja glagolizma (o kojem je i poslije rado pisao, iako nije dublje u nj ulazio) na humanizam i renesansu, sa humanizma na kajkavsku i na slavonsku književnost, i na blistavu književnost Dalmacije i Dubrovnika. Nitko ovu književnost nije poznavao tako dobro kao Kombol. Prateći zbivanja, koja su prijetila da sruše i ono, što su lijepo i estetski vrijedno stvorili naši stari, on se poslije Prvoga svjetskoga rata sve više obraća onom razdoblju, kada je naša knjiga i po svojim estetskim vrednotama, i po svojem slobodnom narodnom, narodnosnom izražavanju zauzimala jedno od prvih mjesta u slavenskom svijetu. Tomu zahvaljujemo njegovu *Poviest hrvatske književnosti do Preporoda* (Zagreb 1944), najbolje, najinteligentnije i sa najviše ukusa, estetike i široke, bogate erudicije napisano djelo, koje smo na tom području imali. Bio je strog kao kritičar, strog prema sebi i prema drugima, više prema sebi nego prema drugima. Nitko, tko se kod nas bavio

starijom književnošću, nije pokazivao toliko smisla za sve lijepo i veliko, što je ona dala, i toliko razumijevanja za sve pokušaje diletanata i poludiletanata, koji su oponašali ono što je dolazilo iz vana, i koji nisu mogli uspjeti. Nitko od onih, koji su se bavili tom književnošću, nije bio u tolikoj mjeri i sâm umjetnik, i nije mogao u sebi probuditi toliko afiniteta prema svima, koji su što suptilno i veliko stvarali u prošlosti, u prvom redu prema pjesnicima. To ga je navelo, da se i sâm stvaralački u njih uživljava, i da ih — prevodi. Kao prevodilac dao je najbolje, klasične hrvatske prijevode Goetheove »Ifigenije« i Danteova »Pakla« i »Čistilišta«. Svagdje je tu — kao i kod Puškina, i drugdje — za njegov izbor bio odlučan unutarnji afinitet, koji prevodioca intimno veže za pisca i za onaj »neizrecivi i neobjašnjivi« (po Barcu) kompleks, iz kojega je nastalo njegovo djelo.

Živio je u posljednje vrijeme gotovo povučeno, visoko, na najvišem katu kuće br. 11 u Tomašićevoj ulici, prevodeći Danteov »Raj«. Odlazio je kadšto u Društvo književnika, sastajao se s drugovima po peru, prema kojima je i kao kritik, i kao literarni historik, i kao esteta imao mnogo obzira i mnogo razumijevanja. Koliko kritika on nije napisao samo zato, što bi one morale biti negativne, i što on nije htio da u općim oblicima, u cjelini oslabi ili uguši i ono, što je u pisca i u njegovu radu moglo biti pozitivno, bilo u umjetničkom, književnom, bilo u narodnom, nacionalnom pogledu! Bio je kadšto vrlo potišten. Trpio je od sredine, koja je tako često bivala amorfná, neodređena, »sitna«. Kao da je predosjećao, da oni, s kojima se sastajao u Društvu ili u Matici, možda ne će naći riječi, da se jednoga dana s njegovom sjenom — sa svime, što je on našoj kulturi dao — tamo gore, na Mirogoju, oproste.

Umro je ne dovršivši »Raja«. Kao da mu sudbina nije dala, da smireno i s osjećajem sreće doživi i kongenijalno prevede posljednju strofu, u kojoj je riječ o ljubavi, koja pokreće sunce i zvijezde visoko iznad zemlje:

*A l'alta fantasia qui mancò possa;
ma già volgere il mio dìsio e il velle,
sì come rota ch' igualmente è mossa,
l'amor che move il sole e l'altre stelle.*

PETAR SKOK

(1. III. 1881 — 3. II. 1956.)

Rođen u Jurkovu selu u Žumberku, Petar Skok se već u gimnaziji (u Karlovcu) počeo baviti naučnim i istraživalačkim radom, pisao je članke o književnosti, držao predavanja i osnivaio književne krugove među svojim drugovima. Na Filozofskom fakultetu u Beču studirao je romanistiku, germanistiku i uporednu indoevropsku lingvistiku. Već tada privlačili su ga osobito toponimi: spoznavši, da se u njima — u različnim imenima gora, voda, naseljenih mjesta i zemljišnih dijelova (Flurnamen), u pomorskoj, ribarskoj i ratarskoj terminologiji — čuvaju tragovi prošlosti iz koje nije bilo neposrednih pisanih spomenika, on se svom dušom dao na proučavanje takvih imena i naziva širom cijele naše domovine. Za mnoge, za koje se mislilo, da su mlađega romanskoga (mletačkoga, talijanskoga) podrijetla, on je nepobitno dokazao, da im je osnova bila bilo hrvatska, slavenska, ili dalmatska, ili grčka, dakle predmletačka i predtalijanska.*

Ovaj studij ga je nužno vodio na putove, kojima su prvi bili počeli kročiti Bartolomej Kopitar i Franjo Miklošič: da bi se temeljito mogla proučavati imena — i ne samo imena — koja se susreću na našem području, trebalo je dobro poznavati ne samo talijanski i rumunjski ili dalmatski (dalmato-romanski), i istro-romanski jezik, nego i ostale balkanske jezike, pa i orientalistiku, jer su se samo njihovom izdašnom pomoću polagano i postepeno, oprezno mogli razdvajati i osvjetljavati slojevi, koji su se kod nas u nekim nazivima taložili sve jedan na drugi kroz različna stoljeća naše burne prošlosti. Tako je Skok silom predmeta, kojim se bavio, sve više od romanista postajao i slavist i balkanist, a kako ništa nije radio polovično, doskora je zauzeo jedno od najuglednijih mjesta — i kod nas i vani u naučnom svijetu — jednako u romanistici, kao i u slavistici i u balkanistici i, posebno, u onomastici, i zadržao ta mjesta, uvijek svjež i uvijek radin i pun ideja, do svoje smrti.

Živio je samo za nauku. Pisao je mnogo, o najrazličnijim pitanjima, no nikada ne bi uzimao pero u ruku, kada ne bi pred sobom vidio problem, koji je trebalo rješavati. Zato svaka od njegovih rasprava predstavlja odgovor barem na jedno pitanje ili na jedan

* V.: Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima I—II, izd. Jadranskog instituta JAZU, Zagreb 1950.

problem. Samo do godine 1948. obuhvaćao je popis njegovih djela (u 54. knjizi Ljetopisa Jugosl. akademije) 442 pozicije sa različitih područja — od prikaza iz književnosti (osobito u prvom razdoblju, do 1905.) preko romanističkih, slavističkih, balkanističkih i indoevropskih komparativističkih studija do opsežnih djela u po nekoliko knjiga. Nijedan ni hrvatski ni srpski lingvist ili filolog nije bio tako mnogostran kao on, i nijedan — osim Jagića, koji je djelovao u inozemstvu — nije napisao toliko radova koliko ih je napisao Petar Skok.

Bio je poznat i cijenjen u cijelom naučnom svijetu. Suradivao je u stručnim časopisima i izdanjima, koja su izlazila ne samo u svih pet većih kulturnih središta u Jugoslaviji nego i u Pragu, Parizu, Berlinu, Torinu, Münchenu, Halleu i dr. Bio je pravi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i dopisni član deset drugih akademija i naučnih društava. Od god. 1954. bio je također pravi član Staroslavenskoga instituta, te je i u posljednja dva broja »Slova« objavio dva svoja članka, i spremio treći, za ovaj (Vajsov) broj.

Počeo je svoje naučne studije s ovećim radom iz južnofrancuske toponomastike (g. 1906). Pedeset godina poslije toga, već na smrtnoj postelji, sastavljao je pregled i ocjenu novijih južnoslavenskih toponomastičkih radova, koji je namjeravao objaviti u časopisu »Onomastica« u Wrocławu.

Neki su ljudi znali odlaziti s ovoga svijeta ostavljajući za sobom zadužbine u novcu ili u drugim oblicima ovozemaljskih dobara. Često su to bile — svijesne ili podsvijesne — ekspijacije, kojima je u dnu ležala želja, da se u nekom korisnom ili kulturnom obliku restituira ono, što je nekom bilo oduzeto ili otuđeno. P. Skok nije imao ni takvih dobara, ni takvih obveza prema sredini, u kojoj je boravio. Živio je vrlo skromno, daleko od vreve i buke i zabave, i radio je. Ipak je, odlazeći, ostavio nešto, što je više i etički i otadžbinski čišće i od najviše zgrade, koju je mogla podići bilo koja zadužbina. To je njegov »Etimologijski rječnik hrvatskoga jezika«, golemo djelo, koje obasiže više tisuća strana (u rukopisu preko 13.000 strana), i ujedno jedini rječnik ove vrste, koji je uopće dosad kod nas napisan. Završio ga je neposredno pred smrt: glavne misli, koje je želio iznijeti u predgovoru, nije dospio napisati, nego ih je kazivao svojim prijateljima i suradnicima. Neki njegovi radovi i sada su u štampi te će — kao i ovaj rječnik — izići posthumno i biti trajan spomenik i putokaz onima, koji će poslije njega dolaziti da na njegovim područjima nastave njegov rad.

Koliko je bio poštovan i cijenjen i preko naših granica, dokazuje također velik broj pisama i brzojava s izrazima saučešća, koje je uprava Staroslavenskog instituta primila iz razliĉnih strana svijeta. Evo, tek primjera radi, nekoliko izvadaka iz takvih pisama i brzojava: Uprava Instituta ponovno zahvaljuje svima, koji su u tim teškim trenucima s nama suosjećali.

OTDELENIE LITERATURY I JAZYKA AKADEMII NAUK SSSR VYRAŽAET GLUBOKOJU SKORB PO POVODU UTRATY KRUPNEJŠEGO JUGOSLAVJANSKOGO FILOLOGA SPECJALISTA PO ETIMOLOGII I TOPONOMIKE VIDNEJŠEGO ISSLEDOVATELJA SLAVJANSKO-ROMANSKIH OTNOŠENIJ PROFESSORA PETAR SKOK — Vinogradov (Moskva).

INSTYTUT MOVOZNA NSTVA AKADEMIJ NAUK UKRAJNSKOJ RSR VYSLOVLJUJE GLYBOKE SPIVČUTTJA U ZVJAZKU Z SMERTJU VYDATNOHO SLAVISTA DOKTORA PETARA SKOKA — L. A. Bulahovskij, I. K. Bilodid (Kijev).

ŁĄCZYMY SIĘ Z WAMI W ŻALU PO ŚMIERCI PROFESORA PETRA SKOKA ZNAKOMITEGO FILOLOGA I WYSOCE ZASŁUŻONEGO BADACZA SZCZEGÓLNIIE NA POLU SŁOWIAŃSKIEJ ETYMOLOGII I TOPONOMASTYKI — Lehr-Spławiński, Sławski, Taszycki, Kuryłowicz (Krakov).

JEHO VELKÉ VĚDECKÉ DÍLO NA POLI ROMANISTIKY, BALKANISTIKY I SLAVISTIKY TĚŠÍ SE U NÁS NEJVĚTŠÍ VÁŽNOSTI. JEHO PŘÍSPĚVKY KE STUDIU OTÁZEK SLAVISTICKÝCH A ZVLÁŠTĚ STAROSLOVĚŇSTINY ZŮSTANOU NEUSTÁLE PŘEDMETEM NAŠEHO STUDIA A NEUTUHAJÍCÍHO ZÁJMU — Dolanský, Kurz (Prag).

INNUMERABLE CONTRIBUTIONS TO SCIENCE WILL REMAIN AFTER HIM, BUT IT IS SAD TO REALISE THAT HE WILL NO LONGER BE ABLE TO CONTINUE HIS GREAT SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITY — Mosely (Columbia Univ., New York).

ZNAM DA JE NJEGOVA SMRT DOŠLA KAO TEŽAK UDARAC ZA JUGOSLAVENSKU FILOLOGIJU — Partridge (Nottingham).

PREGOVI GRADIRE ESPRESSIONE MIO PROFONDO CONDOGLIO PER MORTE PETAR SKOK GRANDE MAESTRO AMICO CARISSIMO — Maver (Rim).

DR. PETAR SKOK WAR DURCH SEINE WERTVOLLEN ARBEITEN AUF DEM GEBIET DER SLAVISCHEN NAMENSFORSCHUNG UND ETYMOLOGIE DEN MÜNCHNER SLAVISTEN ALS GELEHRTER EIN VERTRAUTER FREUND, UND WIR WERDEN IHM STETS EIN HERZLICHES ANDENKEN BEWAHREN — Koschmieder (München).

WIR WERDEN DIESEM HERVORRAGENDEN KROATISCHEN PHILOLOGEN, DER AN UNSERER UNIVERSITÄT DAS DOKTOR-DIPLOM ERWARB UND BIS HEUTE SOWOHL BEI DEN ÖSTERREICHISCHEN SLAVISTEN WIE AUCH BEI UNSEREN ROMANISTEN IN HÖCHSTEM ANSEHEN STAND, IMMER EIN EHRENDES ANGEDENKEN BEWAHREN — Jagoditsch (Beč).

* Uz mnoge izraze saučešća iz zemlje Institut je primio također sažalnice od mnogih drugih istaknutih lingvista iz inozemstva, tako od prof. Vasmera (Berlin), Dielsa (München), J. Matla (Graz), M. Woltner (Bonn), Ch. Hyert (Liège), od Vatik. Biblioteke i dr.